

การนำทฤษฎีและแนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพมาใช้ในทางปฏิบัติ

จากทฤษฎีและแนวความคิดตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 นั้น หากไม่มีการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ มันก็คงจะไม่เกิดประโยชน์ขึ้นมาแต่อย่างใด และทฤษฎีหรือแนวความคิดก็จะเป็นเพียงสิ่งที่เลื่อนลอย ไร้ค่า แต่ในความเป็นจริง สิ่งต่าง ๆ ที่นักคิดนักทฤษฎีได้ครุ่นคิดขึ้นมา นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่ไร้ค่าแต่อย่างใด แนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายในสังคมการเมืองต่าง ๆ อย่างมาก แนวความคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ทั้งในระดับระหว่างประเทศเพื่อพยายามสร้างมาตรฐานของสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ถูกนำมาใช้ในระดับประเทศเพื่อเป็นแนวทางของแต่ละรัฐในการตรากฎหมายและดำเนินการปกครองเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐของตน แนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของนักคิดตะวันตกได้แพร่ขยายวงออกไป และได้รับการพัฒนาจากเดิมซึ่งเน้นถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ดังเช่นสิทธิในการปกป้องชีวิตและร่างกาย สิทธิในการมีเสรีภาพสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัว ขยายมาสู่สิทธิทางการเมืองในการที่จะเลือกผู้แทนของตนเข้าไปปกครองบ้านเมืองอย่างเสรี สิทธิที่จะได้รับการบริการสังคมที่จำเป็น สิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นต้น เป็นต้น

การตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น จะช่วยให้การใช้ชีวิตของมนุษย์ในสังคมการเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุผลสำเร็จของการเข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองของมนุษย์ หากผู้ปกครองมิได้ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ย่อมจะทำให้เกิดการกดขี่ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งจากการกระทำของผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือถูกกดขี่ข่มเหง ถูกละเมิดจากประชาชนในสังคมด้วยตนเอง และหากเป็นเช่นนั้น การรวมตัวเป็นสังคมการเมืองก็จะล้มเหลว และกลับไปเป็นเสมือนในสภาวะธรรมชาติที่มีแต่ความไม่มั่นคงแน่นอน ความหวาดกลัวและอันตราย

ในบทนี้จะกล่าวถึงการนำทฤษฎีและแนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 มาใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายระดับ โดยจะขอกกล่าวถึงสิ่งที่เห็นได้

ชัดเจน คือ การนำทฤษฎีและแนวความคิดมาเป็นหลักในการบัญญัติเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นบรรทัดฐาน ความประพฤติของคนในสังคม โดยขอกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

สิทธิมนุษยชน (human rights) ก็คือ สิทธิตามธรรมชาติ¹ (natural rights) เป็นสิทธิพื้นฐาน (basic rights) ที่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งกฎหมายของรัฐไม่อาจจะทำลายได้ ดังที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีสิทธิพื้นฐานแต่ละคน และการที่เข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองแล้ว สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์บางส่วนจะต้องถูกจำกัดลงไป เช่น สิทธิในการลงโทษผู้กระทำผิดด้วยตนเอง แต่หากเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์แล้วจะต้องคงไว้ แม้ว่าจะเข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองแล้วก็ตาม คำว่า สิทธิมนุษยชน (human right) นั้น เราเพิ่งใช้เรียกกันเมื่อศตวรรษที่ 20 นี้เอง โดยคำนี้จะเน้นถึงสิทธิในความเป็นมนุษย์ เกียรติ และศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ไม่มีผู้ใดจะมีสิทธิที่จะกดขี่หรือข่มเหงผู้อื่น ซึ่งเป็นแนวความคิดที่พัฒนาและได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักทฤษฎีการเมืองในยุคสมัยใหม่ ดังเช่นแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพของ John Locks ดังที่กล่าวมาแล้ว และแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในระยะหลังนี้เองเป็นเหตุให้นานาชาติตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

แม้ว่าแนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพจะแพร่ขยายออกไปยังรัฐต่าง ๆ เข้าไปมีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมาย การเรียกร้องเพื่อให้รัฐคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในสังคม ต่อต้านการละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน แต่บรรทัดฐานขอบเขตของสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองของแต่ละรัฐแต่ละประเทศก็ยังต่างกัน และก็ยังมียังบางประเทศที่ยังไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและ เสรีภาพเท่าไรนัก

เมื่อมีการตั้งองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญคือ องค์การสหประชาชาติขึ้นมาแล้ว ก็จะมีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นมาเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 ซึ่ง

¹ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ ,พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ,2527), หน้า 1.

เป็นการนำแนวความคิดในทางปรัชญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน อันมีผู้ค้นคิดนานนับพันปีมา บัญญัติในเอกสารฉบับเดียวกัน เพื่อรับรองสิทธิของมนุษย์เป็นมาตรฐานสากล²

1. จุดมุ่งหมายของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

หากพิจารณาจากคำปรารภของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว จะเห็นได้ว่า จุดประสงค์ของการประกาศปฏิญญาฉบับนี้ มิใช่ต้องการถึงขนาดจะให้เป็นกฎหมายใช้บังคับแก่ รัฐสมาชิกแต่อย่างใด แต่เป็นการวางมาตรฐานแนวความคิดในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ เพื่อให้ปัจเจกบุคคล องค์การของสังคมทุกหน่วย และประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งข้อความคำปรารภที่ปรากฏในปฏิญญาก็คือ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จ สำหรับประชาชนทั้งหลายและประชาชาติทั้งปวง ด้วยจุดประสงค์ที่จะให้ปัจเจกบุคคลทุกผู้ ทุกนาม และองค์การของสังคมทุกหน่วย โดยการระลึกเสมอ ๆ ถึงปฏิญญานี้ พยายามสั่งสอนและให้การศึกษา เพื่อส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ และด้วยมาตรการที่เจริญก้าวหน้า ทั้งในและระหว่างประเทศ เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการถือปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านั้นอย่างสากลและได้ผล ทั้งในหมู่ประชาชนของรัฐสมาชิกเอง และในหมู่ประชาชนแห่งดินแดนที่อยู่ภายใต้ คุ้มครองอำนาจอธิปไตยของรัฐสมาชิกดังกล่าว³

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าไม่มีถ้อยคำใดที่บังคับให้รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตามปฏิญญานี้ หรือมิได้กล่าวถึงบทลงโทษไว้แต่ประการใด กุลพล พลวัน ได้อธิบายไว้ว่า

² เรื่องเดียวกัน , หน้า 6 . และ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, สิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2518), หน้า 3 .

³ คำประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ใน คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน และสันติภาพ, เอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (อัดสำเนา), หน้า 9.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่มีฐานะเป็นสนธิสัญญา และไม่มีผลผูกมัดทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิก ปฏิญญา เป็นเพียงผลของความพยายามขั้นแรกที่จะทำให้สิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นสิทธิตามกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศในอนาคต . . . ถ้อยคำในปฏิญญาก็ไม่ใช่กฎหมาย เป็นเพียงข้อความแนะแนวทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่บรรดาประเทศต่าง ๆ เท่านั้น⁴

ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวก็เป็นความคิดในแง่ของนักกฎหมายที่มองเห็นว่า ปฏิญญานี้เป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายของแต่ละประเทศที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่หากเราพิจารณาข้อความดังกล่าวอย่างถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงนั้นมีใช้เพียงเพื่อให้การตรากฎหมายของแต่ละประเทศสอดคล้องกับปฏิญญานี้เท่านั้น แต่เป็นความต้องการที่จะให้แนวความคิดเรื่องของการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพนี้แผ่ซ่านไปทั่วทุกรัฐทุกประเทศและทุกคน เข้าไปในจิตใจของทั้งผู้ปกครองประเทศและประชาชนในประเทศต่าง ๆ และเพื่อเป็นแนวทางในการปกป้องคุ้มครอง การใช้อำนาจและการใช้กฎหมายของผู้ปกครองต่อผู้ถูกปกครองด้วย ซึ่งการตรากฎหมายขึ้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินการปกครองเท่านั้น ยังมีความจำเป็นที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวโดยยึดถือจุดหมายเดียวกันด้วย

จากการที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมายแก่รัฐสมาชิก ดังเช่นกฎหมายระหว่างประเทศหรือกฎหมายภายในรัฐต่าง ๆ ดังนั้น หากเรากลับไปพิจารณาถึงแนวความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติ (law of nature) และสำนักกฎหมายธรรมชาติแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า การจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นมา ก็เพื่อเป็นการนำกฎแห่งธรรมชาติ หรือสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์มาอธิบาย และเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกันอย่างกว้าง ๆ ทั่วโลกนี้ และใช้เป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายและดำเนินการปกครองภายในแต่ละรัฐนั่นเอง การกำหนดบรรทัดฐานเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ และแนวความคิดเรื่องสิทธิของบรรดาประเทศสมาชิกที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ปฏิญญาฉบับนี้ก็สำเร็จได้ก็ด้วยการประนีประนอมระหว่างประเทศสมาชิก⁵

⁴ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, หน้า 71.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41-50

2. ประเภทของสิทธิในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 มีข้อความทั้งหมด 30 ข้อ แม้ว่าข้อความในปฏิญญานั้นจะไม่มีแบ่งแยกออกไปโดยชัดเจนว่าข้อใดเป็นสิทธิประเภทใด แต่ก็มีนักวิชาการได้แบ่งประเภทของสิทธิในปฏิญญานี้ไว้เป็น 2 ประเภท คือ⁶

2.1. สิทธิทางการเมืองหรือสิทธิของพลเมือง (political or civil rights) เป็นการกล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม ดังเช่นสิทธิในการดำรงชีวิต, เสรีภาพ, ทรัพย์สิน, ความเสมอภาค, ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (the rights to life, liberty, property, equality, justice and the pursuit of happiness) สิทธิประเภทนี้ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง เป็นสิทธิที่แสดงออกถึงเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ หากพิจารณาในแง่ของการบังคับใช้หรือการคุ้มครองสิทธิประเภทนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่คุ้มครองได้ทันที โดยการบัญญัติกฎหมายภายในแต่ละประเทศเพื่อคุ้มครองสิทธิประเภทนี้ และการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยไม่ละเมิดสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ ดังเช่นสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพ และความมั่นคงแห่งร่างกาย (the right to life, liberty and security of person), สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน เป็นต้น

2.2 สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สิทธิในการศึกษา (the right to education) สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของตน และครอบครัว (the right of everyone to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and his family) เป็นต้น สิทธิประเภทนี้อาจถือได้ว่าได้เพิ่มเติมขึ้นมาจากสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์ เป็นความพยายามเพื่อยกฐานะของมนุษย์แต่ละคนให้มีความเท่าเทียมกันมากที่สุด หากพิจารณาในแง่ของการบังคับใช้ หรือการคุ้มครองสิทธิประเภทนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นสิทธิที่ไม่ใช่ว่าทุกประเทศจะให้ความคุ้มครองหรือให้สิทธิดังกล่าวได้โดยทันที เพราะจะต้องขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและ

⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 53-56, และ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ , สิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน , หน้า 4-6 .

สังคมของประเทศนั้น ๆ ด้วย ประเทศที่ด้อยพัฒนา รายได้ของประชาชนน้อย ย่อมไม่สามารถให้ ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้อย่างทั่วถึง อาจจะต้องใช้ระยะเวลาที่นานในการพัฒนาการคุ้มครอง สิทธิประเภทนี้ กุลพล พลวัน กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมว่า *

สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิที่เพิ่งรู้จักกันเมื่อไม่นานมานี้เอง และนับว่าเป็นชัยชนะของ กลุ่มประเทศสังคมนิยมที่ทำให้มีการระบุสิทธิเหล่านี้ลงไปในปฏิญญาฯ ได้ . . . ฝ่าย สังคมนิยมเน้นหนักในเรื่องของความมั่นคงของสังคม (social security) เช่น ด้านการ ศึกษา, การรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า การให้หลักประกันในการจ้างแรงงานและ ผลประโยชน์ในทางวัตถุอื่น ๆ สำหรับประชาชน แต่สิ่งที่ฝ่ายสังคมนิยมไม่สนับสนุน ให้มี กลับเป็นสิ่งที่ฝ่ายประเทศเสรีประชาธิปไตยสนับสนุนให้มี นั่นก็คือ เสรีภาพ ต่างๆ⁷

ดังนั้น สิทธิต่าง ๆ ที่ถูกระบุไว้ในปฏิญญาดังนี้ จึงถือได้ว่าเป็นการประนีประนอมกัน ระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตย และค่ายสังคมนิยม ในการบัญญัติถึงสิทธิที่ควรจะให้ การส่งเสริม และคุ้มครอง โดยมาจากทั้งสองแนวความคิดนำมารวมไว้ในปฏิญญาดังนี้ และการศึกษาคั้งนี้ ก็จะเกี่ยวข้องกับสิทธิทางการเมืองหรือสิทธิของพลเมือง (political or civil rights) มากกว่า และได้ กล่าวถึงในรายละเอียดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งต่อไป

3. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิในชีวิต, เสรีภาพ และทรัพย์สิน

มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ มีกฎแห่งธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติและเกิด ความสำนึกในความรับผิดชอบ รู้ชัดในจิตใจของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสภาวะสังคม การเมือง ก็มีกฎหมายเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม การใช้สิทธิและ เสรีภาพในสภาวะธรรมชาตีก็น่าจะถูกจำกัดได้ด้วยขอบเขตของกฎแห่งธรรมชาติ การใช้สิทธิและเสรี ภาพของมนุษย์ในสังคมการเมืองก็ถูกจำกัดโดยกฎหมาย และจากความเสมอภาคของ ประชาชนทุกคน การใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละคนจะต้องไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

⁷ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, หน้า 55-56.

จากแนวความคิด ดังกล่าวนี้ ก็ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 29(2) ด้วย คือ

ในการใช้สิทธิและเสรีภาพ บุคคลต้องอยู่ภายใต้เพียงเช่นที่จำกัดโดยกำหนด แห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมุ่งประสงค์ให้ได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพโดย ชอบในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอันยุติธรรมของ ศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชนและสวัสดิการโดยทั่ว ๆ ไปในสังคม ประชาธิปไตย⁸

ซึ่งหมายความว่า สิทธิและเสรีภาพของประชาชนจะถูกจำกัดได้แต่เพียงกฎหมาย และ ต้องเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นมาเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และเพื่อความ ยุติธรรมและสวัสดิการสังคมเท่านั้น หากกฎหมายที่ตราหรือบัญญัติขึ้นมิได้มีจุดประสงค์ดังกล่าวนี้ ก็ไม่สามารถจะใช้จำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ ซึ่งแนวความคิดนี้ก็สอดคล้องกับสำนักกฎหมาย ธรรมชาติที่เชื่อว่า ยังมีกฎหมายธรรมชาติที่มนุษย์จะบัญญัติกฎหมายขึ้นมาขัดกับกฎหมาย ธรรมชาตินี้ไม่ได้ กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นจะต้องมีความมุ่งหมายเพื่อความยุติธรรม ความดี สาธารณประโยชน์ และความสงบเรียบร้อยของสังคมเท่านั้น จะบัญญัติกฎหมายโดยขัดต่อ ความมุ่งหมายดังกล่าวไม่ได้

เมื่อมีกฎหมายธรรมชาติควบคุมมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ หากมีการละเมิดสิทธิและ เสรีภาพของผู้อื่นก็จะต้องมีการพิจารณาตัดสินและลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินและลงโทษด้วย ตัวเองของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ หรือโดยองค์กรตุลาการของมนุษย์ในสภาวะสังคมการเมือง ก็ตาม การใช้อำนาจตัดสินและลงโทษผู้ละเมิดกฎ จะต้องไม่ใช่อำนาจอย่างเด็ดขาดและผลการใช้ ซึ่งแนวความคิดนี้ปฏิญญาสากลฯ ก็ได้ให้ความคุ้มครองไว้ดังปรากฏใน ข้อ 11(1) “บุคคลซึ่งถูก กล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมี การพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งคนได้รับหลักประกันทั้ง หมัดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี” นั่นก็คือ เมื่อผู้ที่ได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดไม่ว่าจะถูกกล่าวหา

⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ใน เอกสารสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ) , หน้า 27 .

โดยผู้เสียหาย หรือจากเจ้าพนักงานของรัฐก็แล้วแต่ จะต้องมีการพิจารณาคดีอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม การที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างเปิดเผยก็เพื่อต้องการให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถ ตรวจสอบการทำงานในการพิจารณาคดีได้อย่างตลอด เพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด และผลการ การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ จะช่วยให้เราปฏิบัติต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา เสมือนเขายังไม่ใช่ผู้กระทำความผิด และเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาจากการใช้อำนาจ อย่างเด็ดขาดและผลการ หรือที่ชัดเจนกว่านี้ ในเรื่องของการไม่ใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดและผลการ ก็คือ ข้อความในข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับ, กักขัง หรือเนรเทศโดยผลการมิได้ แม้ว่าในปฏิญญา นี้จะมีได้อธิบายหรือวางบรรทัดฐานของการกระทำโดย เด็ดขาดและผลการไว้ก็ตาม แต่โดยทั่วไป ในที่นี้ก็คงจะหมายถึงการจับ, กักขัง หรือเนรเทศนี้จะต้องกระทำโดยมีเหตุผล มีที่มาที่ไป มี กฎหมายรองรับและให้อำนาจที่จะกระทำ และหากเป็นการจับก็ต้องมีหลักฐานหรือเหตุอันสมควร ที่จะจับได้ หรือหากเป็นการกักขังในการลงโทษก็ต้องผ่านการพิจารณาพิพากษาโดยถูกต้อง ตามกระบวนการยุติธรรมนั่นเอง

สำหรับในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพในปฏิญญาฉบับนี้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จะขอ กล่าวแยกเป็นประเด็น ดังนี้

3.1 สิทธิในชีวิตและร่างกาย

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิอย่างเต็มที่ในชีวิตและร่างกายของตนเอง และมีสิทธิที่จะปกป้อง ชีวิตและร่างกายของตนจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการประทุษร้ายต่อชีวิตและ ร่างกายโดยผู้ใดก็ตาม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ ในชีวิตและ ร่างกาย ดังที่บัญญัติไว้ใน ข้อ 3 บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพ และใน ความมั่นคงแห่งร่างกาย

ข้อ 5 “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการกระทำอันใดอันโหดร้ายไร้ มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้”

สิทธิในชีวิตและร่างกายถือเป็นสิทธิพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะ เป็นในสภาวะ ธรรมชาติหรือสภาวะสังคมการเมือง มนุษย์จะต้องมีสิทธินี้และได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน มิฉะนั้นแล้ว ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของประชาชนภายใต้สังคมการเมืองจะไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย เมื่อ วิเคราะห์เจตนารมณ์ข้อความในปฏิญญาฯ 2 ข้อนี้ จะเห็นได้ว่า มนุษย์ทุกคนย่อมจะต้องได้รับความ คุ้มครองในสิทธิที่จะดำรงชีวิตของตนอย่างเสรีและมั่นคง จะต้องไม่มีผู้ใดละเมิดหรือประทุษร้าย

ต่อชีวิตและร่างกายของผู้อื่น ซึ่งบทบัญญัติข้อนี้ไม่มีข้อยกเว้นแก่ผู้ใดที่จะมีอำนาจดังกล่าว ไม่ว่าจะ
จะเป็นพลเมืองด้วยกันเองหรือผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่มีสิทธิในชีวิตและร่างกายเหนือพล
เมืองของตน การทรมาณร่างกายหรือการลงโทษอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้และไม่
มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

3.2 สิทธิในการมีเสรีภาพ

จากแนวความคิดในเรื่องของเสรีภาพของมนุษย์ ตั้งแต่ในสภาวะธรรมชาติและสภาวะ
สังคมการเมืองนั้น มนุษย์ทุกคนมีอิสระจากอำนาจใดๆ มนุษย์ทุกคนจะต้องไม่ตกอยู่ภายใต้
เจตจำนงหรืออำนาจของผู้ใด เว้นแต่ในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์จะต้องถูกกฎแห่งธรรมชาติควบคุม
ไว้ และในสภาวะของสังคมการเมือง มนุษย์ก็จะถูกจำกัดเสรีภาพได้แต่เพียงจากอำนาจของ
กฎหมายที่ตราขึ้นโดยสถาบันนิติบัญญัติที่มาจากความยินยอมของมนุษย์ในสังคมนั้นเอง
ปฏิญญาฉบับนี้ก็ยอมรับแนวความคิดในเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ที่จะต้องมืออยู่กับทุก ๆ คน ดังเช่น
ข้อความในข้อ 1 “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ ทุกคนได้รับ
การประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรม และการปฏิบัติต่อกันอย่างฉันท์พี่น้อง” ปฏิญญาข้อนี้
ยอมรับในเสรีภาพดังกล่าว ซึ่งเกิดติดตัวมากับมนุษย์ทุกคน และยอมรับถึงความเท่าเทียมกันของ
สิทธิดังกล่าวของมนุษย์ด้วย นอกจากนี้ปฏิญญาฉบับนี้ยังเน้นถึงการให้ความคุ้มครองเสรีภาพใน
ร่างกายของมนุษย์ในข้อ 9 กล่าวคือ การจับ กักขัง เป็นการที่จะทำให้กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพ
ในร่างกายของมนุษย์นั้น จะต้องให้ความคุ้มครองต่อการกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพในส่วนนี้ แม้
ว่าการจับ กักขัง เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีในสภาวะสังคมการเมือง แต่การใช้อำนาจดังกล่าวจะ
ทำโดยพลการมิได้ จะต้องมีการกลั่นกรองพิจารณา เสียก่อน

นอกจากนี้ในเรื่องของเสรีภาพด้านอื่น ๆ ปฏิญญาฉบับนี้ก็ยังให้ความคุ้มครองด้วย ดัง
เช่น ข้อ 18 ให้ความคุ้มครองเสรีภาพทางความคิดและการนับถือลัทธิหรือศาสนา ข้อ 20 ซึ่งคุ้มครอง
เสรีภาพในการชุมนุม สมาคมต่าง ๆ ซึ่งข้อบัญญัติเหล่านี้เป็นการขยายการคุ้มครองเสรีภาพ
อื่น ๆ ของมนุษย์ให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.3 สิทธิในทรัพย์สินของตน

ทุกคนย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินของตน มีสิทธิที่จะแสวงหาทรัพย์สินสมบัติมาเป็นของตน โดยสุจริต และแสวงหาความสุขกับทรัพย์สินเหล่านั้นอย่างอิสระโดยไม่ไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ผู้อื่นไม่สามารถจะเข้าไปสอดแทรกหรือรบกวนสิทธิดังกล่าวได้ ตามข้อ 12 การเข้าไปแทรกสอดโดยพลการในกิจส่วนตัว, ครอบครัว, เคหสถาน, การส่งข่าวสาร ตลอดจนการโจมตีต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของบุคคลนั้นจะทำได้ ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและโจมตีดังกล่าว ซึ่งเคหสถานซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ เขาย่อมมีสิทธิที่จะมีกรรมสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าว และแสวงหาความสุขสบายจากทรัพย์สินดังกล่าวด้วย การเข้าไปรบกวนหรือแทรกสอดในสิทธิดังกล่าวจะกระทำโดยพลการมิได้ เพราะจะเป็นการละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัว และทรัพย์สินส่วนตัวที่มนุษย์เป็นเจ้าของอยู่นั้น นอกจากจะเข้าไปรบกวนหรือแทรกสอดไม่ได้แล้ว ผู้อื่นหรือรัฐก็จะไปยึดมาโดยพลการไม่ได้ด้วย ซึ่งกรณีดังกล่าวก็ได้รับการคุ้มครอง ตามข้อ 17 (1) บุคคลมีสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง และโดยการร่วมกับผู้อื่น (2) การยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลใดไปเสียโดยพลการจะกระทำมิได้

การยึดทรัพย์สินอาจกระทำได้เป็นบางกรณี เช่น การยึดของที่มีไว้เป็นความผิด เช่น ยาเสพติดให้โทษ หรือของกลางที่ใช้ในการกระทำผิด ก็สามารถยึดมาได้ และการยึดก็จะต้องไม่กระทำโดยพลการ คือจะต้องมีการตรวจสอบหรือใช้อำนาจตามกฎหมายที่ให้ไว้ เพื่อมิให้เป็นการไปละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินของพลเมืองในสังคม

กฎหมายรัฐธรรมนูญ

จากจุดมุ่งหมายของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่ต้องการให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ มาบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในประเทศ และเป็นแนวทางในการดำเนินการปกครองประชาชนให้มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแพร่หลาย และมีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมายและการดำเนินการปกครองของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย

กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทย มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง รัฐธรรมนูญถูกล้มล้างและตราขึ้นใหม่โดยการปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งหลายหน บางฉบับเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เกิดจากอำนาจของคณะปฏิวัติรัฐประหาร บางฉบับก็เกิดจากสภานิติบัญญัติที่ถูกเลือกมาจากความยินยอมของประชาชน กระนั้นก็ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยก็ยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการ ประชาชนหลายสาขาอาชีพว่าเป็นรัฐธรรมนูญครึ่งใบ รัฐธรรมนูญเผด็จการ ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้จะไม่ขอก้าวถึงพัฒนาการหรือความเป็นมาในอดีต แต่จะมุ่งพิจารณาถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538

1. ความชอบธรรมของกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ในสภาวะธรรมชาติ มีกฎหมายแห่งธรรมชาติเป็นสิ่งที่กำหนดความประพฤติ สิ่งที่จะบอกความผิด ความถูก เมื่ออยู่ในสภาวะสังคมการเมือง มีสถาบันการเมืองใช้อำนาจทางการเมือง ดำเนินการปกครองในขอบเขตของกฎหมายที่ตราขึ้นมาใช้แทนกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวจะต้องประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน และการบังคับใช้กฎหมายจะต้องเป็นไปโดยเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งจากแนวความคิดของกฎหมายที่บังคับใช้ในสังคมการเมืองจะมีความชอบธรรมนั้น จะต้องเป็นกฎหมายที่มาจากกระบวนการที่ชอบธรรมและมีเนื้อหาที่ชอบธรรม

กฎหมายรัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นกฎหมายที่จะระบุถึงรูปแบบและหลักการในการดำเนินการปกครอง กำหนดสถาบันหลักทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น สถาบันนิติบัญญัติ, สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ กฎหมายรัฐธรรมนูญจะเป็นกรอบหรือแนวทางที่ผู้ปกครองจะใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ปกครองประเทศโดยยึดหลักรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน กฎหมายอื่น ๆ จะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ ในการพิจารณาถึงความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 จึงขอพิจารณาแยกเป็น 2 ประเด็น

1.1. รัฐธรรมนูญมาจากกระบวนการที่ชอบธรรมหรือไม่

ในการวิเคราะห์ที่มาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะขอใช้แนวความคิดตามที่กล่าวมาแล้ว ในบทที่ 2 คือ กฎหมายที่ชอบธรรมจะต้องมาจากกระบวนการที่ชอบธรรมและมีเนื้อหาที่ชอบธรรม กฎหมายจะต้องเกิดจากสถาบันนิติบัญญัติ ซึ่งได้รับความยินยอมจากประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ได้ตราขึ้นระหว่างที่มีเหตุการณ์ที่สำคัญในประเทศไทย กล่าวคือ สืบเนื่องมาจากเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) นำโดย พลเอก สุนทร คงสมพงษ์ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในขณะนั้น ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 วุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีสิ้นสุดลง ต่อมาเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 กำหนดให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวนไม่น้อยกว่า 200 คน แต่ไม่เกิน 300 คน ทำหน้าที่ตรากฎหมาย และจัดทำรัฐธรรมนูญ

เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2534 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ตามมาตรา 7 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 จำนวน 292 คน ตามคำกราบบังคมทูลขอของประธานสภา รสช. และในวันที่ 4 เมษายน 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ขึ้น จำนวน 20 คน เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญมี นาย มีชัย ฤชุพันธ์ เป็นประธานคณะกรรมการ มีการประชุมกัน 36 ครั้ง จึงทำการยกร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ หลังจากนั้น จึงเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณา เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาแล้ว สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว และหลังจากผ่านขั้นตอนการพิจารณาจนมีการนำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ขึ้นทูลเกล้าฯ ในวันที่ 9 ธันวาคม 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดเกล้าฯ ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2534 เป็นต้นไป

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มีผลบังคับใช้แล้ว ต่อมาเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 จึงมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น ทั่วประเทศ จำนวน 360 คน และมีการแต่งตั้ง พลเอก สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รุนแรง

ทางการเมืองขึ้นในเดือน พฤษภาคม 2535 หลังจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ก็ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม ทั้งหมด 5 ครั้ง และครั้งหลังสุดแก้ไขโดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ในขณะที่ นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนายกรัฐมนตรี

จากลำดับเหตุการณ์และข้อเท็จจริงดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ได้ถือกำเนิดขึ้นในขณะที่รัฐบาลเผด็จการทหารคุมอำนาจการปกครองประเทศอยู่ และรัฐธรรมนูญได้ถูกยกร่างขึ้นโดยกรรมาธิการที่แต่งตั้งโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งมีใช่เป็นสภาที่ได้รับการเลือกมาจากประชาชน ซึ่งหากพิจารณาถึงกระบวนการที่มาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ต้องถือว่ายังไม่เป็นรัฐธรรมนูญที่มีความชอบธรรมนัก แต่กระนั้นก็ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้รับการแก้ไขในระยะต่อมา และครั้งหลังสุด ครั้งที่ 5 ซึ่งเป็นการแก้ไขโดยสภานิติบัญญัติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน และสมาชิกวุฒิสภา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 5 นั้น มีการแก้ไขบทบัญญัติในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย โดยเพิ่มการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหลายประเด็นด้วยกัน ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากที่สุด แล้ว จะเห็นได้ว่ามีการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น โดยจะขอกกล่าวถึงในเรื่องของเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ต่อไป

1.2. รัฐธรรมนูญมีเนื้อหาที่ชอบธรรมหรือไม่

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า กฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นนั้นจะต้องสอดคล้องกับกฎแห่งธรรมชาติ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นนั้นจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์อื่นใดนอกจากเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ดีกว่าในสภาวะธรรมชาติ การพิจารณาถึงเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีสาระสำคัญมากมาย ในที่นี้จะเน้นเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและเสรีภาพเท่านั้น

จากการพิจารณาถึง ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีข้อสังเกตก็คือ พื้นฐานทางปรัชญาการเมือง หรือนิติปรัชญามักจะถูกแสดงออกมาในคำปรารภของกฎหมาย หรือในทางกลับกันก็คือ พื้นฐานทางปรัชญา

ความคิดของประชาชน หรือผู้ร่างกฎหมาย จะมีอิทธิพลและส่งผลถึงตัวบทกฎหมายที่ร่างออกมา ดังเช่น ความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ความเสมอภาค จากทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลมีอิทธิพลต่อการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในรัฐธรรมนูญของไทยก็เช่นกัน สิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงพื้นฐานทางปรัชญาของคนไทย หรือผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ดังเช่นเป้าหมายของรัฐธรรมนูญซึ่งวิเคราะห์ได้จากคำปรารภ ดังนี้

บรรดารัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองประเทศที่ได้มีมาทุกฉบับ มีสาระสำคัญเหมือนกันที่ยึดมั่นในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข โดยทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

ขอปวงชนชาวไทยจงร่วมจิตร่วมใจ สมัครสโมสรเป็นเอกฉันท์ ในอันที่จะปฏิบัติตามและพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ เพื่ออารังไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย กับทั้งอำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชน เป็นบ่อเกิดและนำมาซึ่งความผาสุกสิริสวัสดิ์ พิพัฒน์ชัยมงคลอนุเคราะห์ผลสกลเกียรติยศสถาพร แก่อาณาประชาราษฎร์ทั่วรัฐสีมา สมดังพระบรมราชปฏิธานปรารถนาจงทุกประการเทอญ

สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเคยมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อันมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีพระราชอำนาจสูงสุดและเด็ดขาด การให้ความสำคัญและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ จึงมีอิทธิพลต่อความคิดของชนชาวไทย ถึงจนปัจจุบันซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์ประมุขของประเทศ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบ ประชาธิปไตย มิได้เกิดจากการเรียกร้อง หรือมีพื้นฐานมาจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ แนวความคิดในเรื่องของประชาธิปไตยหรือเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ จึงยังไม่อยู่ในจิตใจของชาวไทยส่วนใหญ่ในขณะนั้น ทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นโดยขาดพื้นฐานทางความคิดร่วมกัน ในเรื่องของประชาธิปไตย หรือสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เป็นการเน้นถึงรูปแบบการปกครอง องค์กร สถาบันทางการเมืองมากกว่า และที่สำคัญที่สุดคือความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ แต่การกล่าว ข้างต้น และการที่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ไม่มีการกล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนนั้น ก็มีได้หมายความว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะมิได้ให้ความสำคัญ

สำคัญ หรือไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด เพียงแต่ชี้ให้เห็นถึงฐานความคิดทางปรัชญาการเมืองของชนชาวไทยหรือของผู้ร่างรัฐธรรมนูญเท่านั้น

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 ซึ่งมีด้วยกัน 30 มาตรา (มาตรา 24-48 ข) และหากจะพิจารณาถึงสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยแยกออกเป็น 2 ประเภท เช่นเดียวกับในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ก็จะแยกออกได้ ดังนี้

2.1.1. สิทธิทางการเมืองหรือสิทธิของพลเมือง (political or civil rights) ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง มีปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือ

- ความเท่าเทียมกันของสิทธิชายและหญิง (มาตรา 24)
- ความเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (มาตรา 25)
- สิทธิทางการเมือง (มาตรา 26)
- เสรีภาพในการนับถือศาสนา นิิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา (มาตรา 27)
- เสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 30)
- สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (มาตรา 28-34)
- การรับโทษทางอาญาของบุคคล (มาตรา 28)
- การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าศาลจะพิพากษา (มาตรา 29)
- สิทธิในการขอประกันตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (มาตรา 29 วรรคสาม, วรรคสี่)
- สิทธิของผู้ถูกคุมขังหรือจำคุกที่จะรับการเยี่ยม
- การคุ้มครองสิทธิจากการถูกจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้น (มาตรา 30 วรรคสอง, สาม, สี่)
- สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีโดยเร็วและเป็นธรรม
- สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความจากรัฐ (มาตรา 32)
- สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา (มาตรา 33)

- สิทธิที่จะไม่ถูกรังแกขู่เข็ญหรือใช้กำลังบังคับเพื่อให้ถ้อยคำ (มาตรา 33 วรรคสอง)
- บุคคลผู้รับโทษทางอาญา หากมีการร้องฟ้องคดีใหม่ มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไป หากปรากฏภายหลังว่ามีผู้กระทำความผิด (มาตรา 34)
- การห้ามการเกณฑ์แรงงาน (มาตรา 35)
- เสรีภาพในเคหสถาน (มาตรา 36)
- สิทธิในทรัพย์สิน (มาตรา 37)
- การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 38)
- เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น (มาตรา 39)
- เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ (มาตรา 42)
- เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง (มาตรา 44)
- เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 45)
- เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ (มาตรา 46)
- สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว (มาตรา 47)
- สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ (มาตรา 48)
- สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารจากหน่วยราชการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพื่อการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ ในเมื่อการนั้นมีหรืออาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของตน (มาตรา 48 ทวิ)
- สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ
- สิทธิและเสรีภาพของทหาร ตำรวจ และข้าราชการอื่น พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานองค์กรของรัฐ

2.2.2 สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม

- สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นมูลฐาน (มาตรา 40)
- สิทธิได้รับการบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน
- เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น
- สิทธิของบุคคลในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม (มาตรา 48 เบญจ)

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติให้ความคุ้มครองถึงสิทธิและเสรีภาพไว้หลายประการด้วยกัน ในด้านของเป้าหมายก็ต้องถือว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมุ่งเน้นที่จะให้ชาวไทยได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เจกเช่นประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก ที่ค่อนข้างจะพัฒนาไปมากแล้ว เนื้อหาในรัฐธรรมนูญก็ต้องการที่จะให้ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐจะต้องดำเนินการปกครองประเทศด้วยความยุติธรรม และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดังที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ ดังนั้น เจตนารมณ์ที่แสดงออกมาในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็ต้องถือว่ามีความชอบธรรมในเนื้อหาที่ต้องการให้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย แต่เนื้อหาของรัฐธรรมนูญที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ดี หรือเป็นหลักประกันเพียงพอที่จะทำให้เกิดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นั้น เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องพิจารณาด้วย

การที่จะให้รัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ที่มีประสิทธิภาพนั้นก็คือ จะต้องมึเนื้อหาที่ตัดช่องโอกาสในการบัญญัติกฎหมายต่อไปในอนาคต โดยละเมิดหรือไม่ให้ความคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จะต้องบัญญัติให้เนื้อหาในรัฐธรรมนูญแก้ไขปัญหาล่วงหน้า เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ ได้กล่าวถึงการให้หลักประกัน ที่ทำให้เกิดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ไว้ว่า

ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดคือ มาตรา 28 ซึ่งบัญญัติว่า “การจับกุม คุมขัง หรือ ตรวจค้นบุคคล - ไม่ว่ากรณีใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย” การบัญญัติในลักษณะเช่นนี้ อาจจะทำให้ได้ว่าไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ประชาชนแต่อย่างใด เพราะรัฐธรรมนูญได้โยงให้ไปที่กฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้นโดยหลักก็คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นเพียง

พระราชบัญญัติฉบับหนึ่ง จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ได้ และแม้บทบัญญัติ
ในกฎหมายนี้จะมีข้อความที่ขัดต่อหลักความเป็นธรรม⁹

นั่นก็คือ รัฐธรรมนูญได้เปิดช่องโอกาสไว้ให้จะบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจับ
กุม คุมขัง หรือตรวจค้นบุคคลอย่างไรก็ได้ ซึ่งกฎหมายย่อยที่ออกมานั้นอาจจะไม่ให้ความคุ้มครอง
สิทธิและเสรีภาพ หรือละเมิดสิทธิและเสรีภาพ อันจะส่งผลไปยังการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ
อีกด้วย ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2534) แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐ
ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2538 ซึ่งมาตรา 28 (ฉบับปี พ.ศ.2521) ตรงกับ
มาตรา 30 ในฉบับปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะมีข้อความดังกล่าวไว้ ยังได้เพิ่มเติมคือ

แต่ผู้ถูกจับกุม หรือถูกตรวจค้น จะต้องได้รับแจ้งข้อหาหรือเหตุและรายละเอียด
ตามสมควรในการที่ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิ
ที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

การแจ้งข้อหาแก่บุคคลใด ๆ จะต้องเป็นหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้อ
กระทำความผิดตามข้อหานั้น

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากการถูกจับกุม คุมขัง
และตรวจค้นมากขึ้น กฎหมายย่อยจะออกมาอย่างไรก็ได้แล้วแต่ แต่การจับกุมก็ต้องมีหลักฐาน
และเหตุอันควร และยังคงต้องได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดตามสมควร เพราะได้รับการ
คุ้มครองจากรัฐธรรมนูญ การกล่าวถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าเป็นรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย
เต็มใบที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ เป็นเรื่องละเอียด
อ่อน และมีประเด็นที่ต้องพิจารณาอีกมาก รวมทั้งประเด็นในเรื่องของการป้องกันการบัญญัติ
กฎหมายไม่ให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ หรือการป้องกันเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการขัดต่อรัฐธรรมนูญ
ด้วย ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะยังไม่กล่าวถึงในที่นี้

⁹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ และคณะ, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรม
ทางอาญาในประเทศไทย, หน้า (ฉ)(ความนำ) .

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับสิทธิในชีวิต, เสรีภาพ และทรัพย์สิน

เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวความคิดในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพที่นำเข้ามาปฏิบัติในกฎหมายของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองเป็นอันดับแรก จึงขอ กล่าวแยกเป็นประเด็นเช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อความสอดคล้องกัน ซึ่งการพิจารณาถึงรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ก็จะพิจารณาจำกัดอยู่ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย เท่านั้น

2.1 สิทธิในชีวิตและร่างกาย

ถือเป็นสิทธิอันดับแรกที่มีความสำคัญมาก ทั้งสิทธิในชีวิตและร่างกายของตน และสิทธิที่จะป้องกันจากการละเมิดสิทธิดังกล่าวนี้จากผู้อื่น การทำอันตรายหรือการทำร้ายต่อชีวิตและร่างกายของผู้อื่น ถือเป็น การละเมิดต่อสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้นั้น ในปฏิญญาสากลได้บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธินี้ไว้อย่างชัดเจนในข้อ 3, 5 ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองจากการถูกทรมาน หรือการกระทำอันโหดร้ายไร้มนุษยธรรม แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2534) กลับมิได้บัญญัติให้ความคุ้มครองไว้โดยตรงแต่อย่างใด มีแต่เพียงการให้การคุ้มครองโดยอ้อม ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 33 วรรคสอง “ถ้อยคำของบุคคล ซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน ขู่เข็ญ หรือใช้กำลังบังคับ หรือถ้อยคำที่เกิดจากการกระทำใด ๆ ที่ทำให้เป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้” ซึ่งเป็นเพียงให้ความคุ้มครองสิทธิในชีวิตหรือร่างกายของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ที่จะไม่ถูกทรมาน ขู่เข็ญ หรือใช้กำลังบังคับให้ให้ถ้อยคำหรือให้การ เพื่อจะใช้เป็นพยานหลักฐานเท่านั้น ไม่ได้เป็นการคุ้มครองบุคคลโดยทั่วไป จากการถูกละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิดังกล่าวได้รับการคุ้มครองโดยบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาเท่านั้น ดังเช่น ในลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มาตรา 288 ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี สิทธิในชีวิตและร่างกายนี้เป็นสิทธิที่สำคัญอันดับแรกที่จะเป็นหลักประกันในศักดิ์ศรีของความเป็นคน ผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ไม่ว่าจะเป็นสภาวะธรรมชาติหรือสังคมการเมือง ย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครอง หรือปกป้องจากการถูกทำอันตรายต่อชีวิตและร่างกาย การทรมานหรือกระทำการโดยโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมต่อชีวิตและร่างกายของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น จึงน่าที่

จะนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันที่แน่นอนในการให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวด้วย

2.2 สิทธิในการมีเสรีภาพ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เสรีภาพของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ก็จะถูกจำกัดโดยกฎแห่งธรรมชาติและความเสมอภาคของมนุษย์ เพื่อมิให้การใช้เสรีภาพของตนไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น เสรีภาพของมนุษย์ในสังคมการเมืองก็จะถูกจำกัดโดยกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใช้ในสังคมนั้น ๆ กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็จำกัดสิทธิและเสรีภาพของชาวไทยไว้ในมาตรา 24 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด ดังกล่าว เกี่ยวกับการการใช้สิทธิและเสรีภาพภายในสังคมการเมืองนี้ บทบัญญัติเกี่ยวกับเสรีภาพ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนี้โดยตรงก็คือ ในมาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย และมาตราดังกล่าวยังบัญญัติให้ความคุ้มครองจากการที่บุคคลจะถูกจับกุมคุมขัง หรือตรวจค้นไว้ด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสรีภาพในร่างกายของมนุษย์ การจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้น จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น และก็ต้องแจ้งข้อหาหรือเหตุและรายละเอียดตามสมควร ซึ่งการบัญญัติเช่นนี้ก็สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 9 ที่ให้แนวทางในการจับกุม กักขังบุคคล จะกระทำโดยพลการมิได้ การที่จะต้องมีหลักฐานพอสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดหรือการต้องแจ้งข้อกล่าวหาหรือเหตุและรายละเอียด ทำให้การจับกุมนั้นไม่เป็นไปโดยพลการ ขาดดุลยพินิจ หรือโดยอารมณ์ของเจ้าหน้าที่ผู้จับกุม กักขัง นอกจากนี้ในมาตรา 29 วรรคสาม ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองถึงเรื่องการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้อีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาและจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในร่างกายโดยถูกควบคุมตัวไว้ ให้มีโอกาสได้รับการประกันตัว ปล่อยตัวชั่วคราวออกไปในระหว่างพิจารณาคดี ในระหว่างที่ศาลยังมิได้พิพากษาคัดสินว่ามีความผิด อันเป็นการช่วยคุ้มครองการถูกจำกัดเสรีภาพในร่างกาย

นอกจากการคุ้มครองเสรีภาพในร่างกายข้างต้นแล้ว กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ยังให้ความคุ้มครองเสรีภาพด้านอื่น ๆ ของประชาชนด้วย ดังเช่น

- เสรีภาพในการนับถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา (มาตรา 27)
- เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อสารความหมายโดยวิธีอื่น (มาตรา 39)
- เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ (มาตรา 42)
- เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น (มาตรา 43)
- เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง (มาตรา 44)
- เสรีภาพในการสื่อสาร
- เสรีภาพในการเดินทาง และเลือกถิ่นที่อยู่

ซึ่งเสรีภาพดังกล่าวที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ ก็เป็นไปโดยการพัฒนา และความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง การบัญญัติให้ความคุ้มครองเสรีภาพดังกล่าว ก็เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ และความเจริญของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนที่ดีขึ้นนั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 สิทธิในทรัพย์สินของตน

การที่มนุษย์มีสิทธิในชีวิตและร่างกาย มีเสรีภาพในการเลือกทางดำรงชีวิตแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ สิทธิในทรัพย์สินของตน ทรัพย์สินที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ สิทธิในทรัพย์สินที่ได้รับการคุ้มครองในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อาจจำแนกย่อยออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.3.1 สิทธิในการครอบครองเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งได้รับการคุ้มครองในบทบัญญัติมาตรา 37 “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับการคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิ และการจำกัดสิทธิเช่นนี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในสังคมเสรีประชาธิปไตย บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะแสวงหาทรัพย์สินส่วนตัวโดยสุจริตอย่างเสรี และทรัพย์สินที่ได้มาย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลดังกล่าว และเขาสามารถที่จะแสวงหาความสุขจากทรัพย์สินดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ แต่ขอบเขตของสิทธิและการจำกัดสิทธิ ดังกล่าวก็ยังมีได้บัญญัติไว้โดยชัดเจน โดยเปิดโอกาสกฎหมายย่อยเป็นตัวกำหนด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการบัญญัติกฎหมายที่อาจจะรื้อถอนหรือละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของประชาชนได้ อีกทั้งการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินซึ่งอาจออกเป็นกฎหมายย่อยมาบังคับได้นั้น ยังไม่ได้จำกัดวัตถุประสงค์ของการจำกัดสิทธิเช่นนี้อีกด้วย ดังนั้น ภายหลังจากจะมีการบัญญัติกฎหมายที่จะไปรื้อถอน ยึดถือเอาทรัพย์สินของบุคคลหนึ่งบุคคลใดมาโดยไม่เป็นธรรมก็ได้ ในส่วนนี้ควรที่จะแก้ไขโดยกำหนดขอบเขตของความจำเป็นที่จะต้องจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้เฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ใด เช่น การจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนได้เฉพาะเพื่อกิจการสาธารณประโยชน์ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม หรือความมั่นคงของชาติที่จำเป็นและเร่งด่วน เป็นต้น

นอกจากนี้การคุ้มครองสิทธิในการครอบครองหรือเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน โดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ ก็ยังมีได้รับการคุ้มครองในมาตรา 38 เรื่องของการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์อีกด้วย ซึ่งคุ้มครองอสังหาริมทรัพย์จากการเวนคืนของรัฐ โดยมีข้อยกเว้นไว้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างเท่านั้น เช่น เพื่อเป็นสาธารณูปโภค, ความจำเป็นในการป้องกันประเทศ เป็นต้น

2.3.2 สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการรบกวนทรัพย์สินส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอสังหาริมทรัพย์หรือเคหสถานส่วนตัว ดังเช่น มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพใน

เคสสถาน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคสสถานโดยปกติ สุข การเข้าไปโดยไม่ยินยอมหรือการตรวจค้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองในการอยู่อาศัยและใช้ชีวิต หรือการแสวงหาความสุขจากทรัพย์สินสมบัติของตน มิให้ถูกรบกวนหรือละเมิดโดยบุคคลอื่น หรือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในบางครั้งรัฐก็จำเป็นต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือเคสสถานของประชาชน ดังเช่น การตรวจค้นเคสสถานเพื่อหาสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด หรือหาพยานหลักฐานที่จะใช้ พิสูจน์ความผิด เป็นต้น การดำเนินการดังกล่าวนี้ ตามปฏิญญาสากลฯ ได้ให้หลักการคุ้มครองไว้ กว้าง ๆ โดยห้ามเข้าไปแทรกสอดเคสสถานโดยพลการ ซึ่งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็กำหนดไว้ สอดคล้องกับปฏิญญาฯ ดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขที่จะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้ สามารถทำได้ในบางกรณี เพียงแต่เงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขที่ยังไม่สมบูรณ์นัก คือยังไม่ได้ กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะอนุญาตให้ดำเนินการดังกล่าวได้เป็นการเฉพาะ การบัญญัติรัฐธรรมนูญ เช่นนี้เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสที่จะให้บัญญัติกฎหมายออกมารองรับอย่างไรก็ได้

นอกจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และทรัพย์สินสมบัติของประชาชนแล้ว รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติถึงสิทธิของบุคคลใน กระบวนการยุติธรรม และการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำ และประชาชนโดยทั่ว ไปไว้อีกด้วย ดังเช่น

มาตรา 28 บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนัก กว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่จะทำความผิดมิได้

มาตรา 29 ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้ทำความผิด จะปฏิบัติต่อ บุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่ บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว

สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร

มาตรา 30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย

การจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล ไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ผู้ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นจะต้องได้รับแจ้งข้อหาหรือเหตุและรายละเอียดตามสมควรในการที่ถูกจับกุมหรือถูกตรวจค้นโดยไม่ชักช้า และผู้ถูกคุมขังย่อมมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้

การแจ้งข้อหาแก่บุคคลใด ๆ จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหา นั้น

ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขังเองก็ดี พนักงานอัยการก็ดี บุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขังก็ดี มีสิทธิร้องต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นว่านี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่า การคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

มาตรา 31 ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม

มาตรา 32 ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในคดีแพ่ง บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา

ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการถูกทรมาน ทุเรศ ทุขวัญ หรือใช้กำลังบังคับ หรือถ้อยคำที่เกิดจากการกระทำใด ๆ ที่ทำให้เป็นไปโดยไม่สมัครใจ ไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 34 บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด

ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตราต่างๆ เหล่านี้นอกจากจะบัญญัติไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่เข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรม จากการถูกละเมิดสิทธิในชีวิตร่างกาย, เสรีภาพ และทรัพย์สินส่วนตัวแล้ว ดังเช่นในมาตรา 29 วรรคสาม การให้ความคุ้มครองผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ใน การที่จะได้รับการประกันตัวออกไปจากการควบคุมของเจ้าพนักงาน อันเป็นการกระทบกระเทือน ต่อเสรีภาพในร่างกาย เป็นต้น มาตราต่างๆ เหล่านี้ยังบัญญัติไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองให้กระบวนการ ขั้นตอนของการพิจารณาคดีตัดสินความผิดไม่เป็นไปโดยเด็ดขาดและผลการ และเป็นการ คุ้มครองมิให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจโดยเด็ดขาดและผลการ อันเป็นการขัดต่อแนวความคิด ที่มนุษย์ได้จัดตั้งสังคมการเมืองขึ้นมา ดังเช่น ในมาตรา 31 ที่ต้องการให้การสอบสวนหรือ พิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม ในมาตรา 30 วรรคสาม การแจ้งข้อหาจะต้องมี หลักฐานพอสมควร มิให้กระทำโดยผลารหรือใช้เหตุผล ซึ่งการบัญญัติตามมาตราต่าง ๆ นี้ ก็เพื่อ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่จะต้องตกเข้ามาอยู่ใน กระบวนการยุติธรรมให้ดีขึ้นและเกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมการเมืองนี้

กฎหมายอาญา

เมื่อมีกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะกำหนดรูปแบบการปกครอง องค์กร หรือสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ในประเทศ และเป็นกรอบในการดำเนินการปกครอง ประเทศหรือรัฐต่าง ๆ แล้ว ก็จะต้องมีกฎหมายที่จะมารองรับและใช้บังคับในการปกครองประเทศ ด้วย ในสภาวะธรรมชาติซึ่งยังไม่มีกฎหมายที่จะบอกว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ความถูก ความผิด ความยุติธรรม ยังขาดสิ่งที่จะมากำหนด หรือใช้เป็นแนวทางเดียวกัน ภายใต้สังคมการเมืองจึง ต้องมีการกำหนดกฎหมายขึ้นมา เพื่อใช้เป็นมาตรฐานกำหนดว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนในสังคมการเมืองใช้ยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การเมือง และใช้เพื่อเป็นมาตรฐานในการพิจารณาผู้ที่กระทำผิดหรือละเมิดต่อกฎดังกล่าวด้วย

กฎหมายอาญา ถือเป็นกฎหมายพื้นฐานของสังคมการเมืองที่จะบอกว่าสิ่งใดผิด สิ่งใด ถูก สิ่งใดห้ามกระทำ เป็นกฎหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยส่วนรวม เป็น กฎหมายที่ใช้เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมทุกสังคม ประมวลกฎหมายอาญาฉบับ

ปัจจุบัน ประกาศใช้บังคับตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนหลายครั้งและครั้งล่าสุดได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2535 ประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้แบ่งออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป

ลักษณะ 1 บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดทั่วไป

หมวด 1 บทนิยาม

หมวด 2 การใช้กฎหมายอาญา

หมวด 3 โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

หมวด 4 ความรับผิดในทางอาญา

หมวด 5 การพยายามกระทำความผิด

หมวด 6 ตัวการและผู้สนับสนุน

หมวด 7 การกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกระทง

หมวด 8 การกระทำความผิดอีก

หมวด 9 อายุความ

ลักษณะ 2 บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดลหุโทษ

ภาค 2 ความผิด

ลักษณะ 1 ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

หมวด 1 ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี

รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

หมวด 2 ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร

หมวด 3 ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอก

ราชอาณาจักร

หมวด 4 ความผิดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ

ลักษณะ 2 ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง

หมวด 1 ความผิดต่อเจ้าพนักงาน

หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ลักษณะ 3 ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม

ลักษณะ 4 ความผิดเกี่ยวกับศาสนา

ลักษณะ 5 ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน

ลักษณะ 7 ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง

หมวด 1 ความผิดเกี่ยวกับเงินตรา

หมวด 2 ความผิดเกี่ยวกับดวงตรา แสตมป์ และตัว

หมวด 3 ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร

ลักษณะ 8 ความผิดเกี่ยวกับการค้า

ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต

หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย

หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก

หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วย หรือคนชรา

ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง

หมวด 1 ความผิดต่อเสรีภาพและชื่อเสียง

หมวด 2 ความผิดฐานเปิดเผยความลับ

หมวด 3 ความผิดฐานหมิ่นประมาท

ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

หมวด 1 ความผิดฐานลักทรัพย์และชิงทรัพย์

หมวด 2 ความผิดฐานกรรโชก รีดเอาทรัพย์สิน ชิงทรัพย์และ

ปล้นทรัพย์

หมวด 3 ความผิดฐานฉ้อโกง

หมวด 4 ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้

หมวด 5 ความผิดฐานยักยอก

หมวด 6 ความผิดฐานรับของโจร

หมวด 7 ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน

หมวด 8 ความผิดฐานบุกรุก

ประมวลกฎหมายอาญามีอยู่ด้วยกันหลายหมวดหลายมาตรา โดยเริ่มตั้งแต่ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไป ซึ่งเป็นการบัญญัติถึงวิธีการใช้กฎหมายอาญา โทษทางอาญา การรับผิดรับโทษต่าง ๆ และส่วนที่จะเป็นเนื้อหาจริง ๆ ของกฎหมายที่บัญญัติว่าสิ่งใดจะเป็นความผิด และเป็นข้อห้ามปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม และกำหนดโทษไว้สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืน ก็คือในภาคที่ 2 และ 3 ทั้งนี้ก็เพื่อให้การกำหนดโทษหรือลงโทษผู้กระทำผิดเป็นไปในแนวทางและมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อให้โทษที่จะลงนั้นพอสมควรแก่ความผิด มิให้ลงโทษโดยเด็ดขาดและผลการหรือลงโทษด้วยความเคียดแค้นหรือโหดร้ายทารุณอีกด้วย ดังเช่นความผิดที่ละเมิดต่อสิทธิในร่างกายของผู้อื่นที่มีบัญญัติไว้ในภาค 2 ลักษณะ 10 หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 “ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” เป็นต้น กฎหมายอาญานี้จะเป็นกฎหมายที่จะเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมการเมือง โดยจะขอล่าวแยกเป็นประเด็นดังนี้

กฎหมายอาญากับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป

กฎหมายจะต้องใช้บังคับแก่บุคคลโดยทั่วไปทุกคนโดยเสมอภาคกันทุกคน กฎหมายอาญาก็เช่นเดียวกันจะต้องบังคับใช้กับทุกคนในสังคม สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานจะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอาญา สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในการมีเสรีภาพ และสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของทุกคนในสังคมจะได้รับการคุ้มครองมิให้ถูกละเมิดหรือถูกทำอันตรายจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะประชาชนด้วยกันเองในสังคมหรือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งความผิดที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญานี้ก็ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้แล้ว เช่น ในบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เป็นต้น

กฎหมายอาญาเป็นกลไกสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยส่วนรวม การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไปจะมีประสิทธิภาพมากเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกฎหมายอาญา ว่ามีบทบัญญัติที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันหรือไม่ มีบทกำหนดโทษที่เหมาะสมหรือไม่ และครอบคลุมความผิดที่จะไม่ละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไปหรือไม่ ผนวกกับประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายของรัฐว่าสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้มากน้อยแค่ไหน มีกระบวนการในการ

ป้องกันและปราบปราม ผู้กระทำผิดได้หรือไม่ และสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำผิดได้กลับตัวเป็นคนดี และดำรงชีวิตอย่างสงบสุขในสังคมได้หรือไม่ หรืออาจเรียกได้ว่าขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของระบบยุติธรรมทางอาญา (the criminal justice system) นั่นเอง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า กฎหมายอาญาใช้บังคับกับบุคคลโดยเสมอภาคกัน ประชาชนโดยทั่วไปก็ได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการถูกละเมิดโดยบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ดังเช่น นาย ก. ย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิในเสรีภาพของตน จากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 310 “ผู้ใดหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ซึ่งเป็นการคุ้มครองโดยการป้องกันมิให้ผู้อื่นละเมิดเสรีภาพในร่างกายของ นาย ก. เพราะกฎหมายได้กำหนดโทษของผู้กระทำผิดหรือผู้ที่ละเมิดสิทธิดังกล่าวไว้ ให้ผู้ที่คิดจะกระทำผิดหรือละเมิดสิทธิดังกล่าวเกิดความเกรงกลัวโทษตามกฎหมาย จะได้ไม่ไปละเมิดสิทธิดังกล่าวของ นาย ก. และในขณะเดียวกันหากยังมีผู้ที่ไปละเมิดสิทธิดังกล่าวของ นาย ก. อยู่อีก นาย ก. ก็จะได้รับ การคุ้มครองโดยการที่กฎหมายได้บัญญัติโทษไว้แล้ว บุคคลที่กระทำผิดหรือละเมิดสิทธิดังกล่าวของ นาย ก. จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด เป็นการที่รัฐจะใช้สิทธิลงโทษผู้ละเมิดกฎหมายแทนมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ที่มีสิทธิในการลงโทษผู้ละเมิดกฎหมายแห่งธรรมชาติด้วยตนเองนั่นเอง นอกจากนี้ไม่ว่าประชาชนในสังคมจะอยู่ในฐานะใด ก็ย่อมจะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกันเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ตกเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้ต้องหา ก็จะได้รับ ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากประมวลกฎหมายอาญานี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น นาย ก. ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตกเป็นผู้ต้องหาและเข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจหน้าที่จนเกินขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้ โดยการทำร้ายร่างกาย นาย ก. เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้นย่อมกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาฐานทำร้ายร่างกายเช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย

โดยสรุป กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายพื้นฐานที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป ทั้งฝ่ายสุจริตชนทั่วไป ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการถูกผู้อื่นละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และฝ่ายผู้ที่ตกเข้ามาอยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองจากการถูกละเมิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไปด้วย และนอกจากประมวลกฎหมาย

อาญานี้ก็ยังมีพระราชบัญญัติที่มีโทษอาญาอื่นๆ อีกหลายฉบับ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่นเดียวกัน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อมนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสังคมการเมือง มนุษย์ได้สร้างกฎหมายนับตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง กฎหมายอาญาอันเป็นกฎพื้นฐานในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคมการเมือง เพื่อให้แทนกฎแห่งธรรมชาติในสภาวะธรรมชาติ และในสภาวะดังกล่าวนี้มนุษย์มีอำนาจที่จะตัดสินใจและลงโทษผู้ละเมิดกฎแห่งธรรมชาติด้วยตนเอง แต่ในสภาวะของสังคมการเมือง มนุษย์ได้มอบอำนาจดังกล่าวให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐทำหน้าที่ดังกล่าวแทนมนุษย์ทุกคน ดังนั้น รัฐจึงต้องมีวิธีการในการนำตัวผู้กระทำผิดกฎหมายมาลงโทษ มีกระบวนการในการพิจารณาลั่นกรองผู้กระทำผิด เพื่อให้การลงโทษผู้ละเมิดกฎหมายไม่เป็นไปโดยพลการ ไร้ซึ่งเหตุผลหรือไม่เป็นธรรม และในขณะเดียวกันก็เพื่อประสิทธิภาพในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ทั้งนี้ก็เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทั้งของประชาชนโดยส่วนรวมทั้งหมดและผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดด้วย

กฎหมายอาญาเป็นสิ่งที่บอกว่าการกระทำใดผิด ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับโทษอย่างไร แต่กฎหมายอาญาเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถจะนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ เพราะหากมีเพียงกฎหมายอาญาอย่างเดียวแล้ว เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายขึ้นมา ก็จะขาดซึ่งวิธีการที่จะนำตัวบุคคลดังกล่าวมาพิจารณาตัดสินลงโทษ ใครจะเป็นผู้นำตัวผู้กระทำผิดมาพิจารณาตัดสินความผิด ใครจะเป็นผู้นำตัวผู้กระทำผิดไปลงโทษ กระบวนการหรือขั้นตอนในการพิจารณาจะเป็นอย่างไร เหล่านี้ทำให้จำเป็นต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นมา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน และองค์การที่จะนำตัวผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดกฎหมายอาญามาพิจารณาลั่นกรองตัดสินความผิด และนำตัวผู้กระทำผิดไปลงโทษ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหัวใจของระบบยุติธรรมทางอาญา เป็นกติกากลางของเจ้าพนักงานในการดำเนินงานระบบยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้การพิจารณาและตัดสินความผิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ยุติธรรม และไม่เป็นไปโดยเด็ดขาดและพลการ

กฎหมายอาญาให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทุกคนโดยส่วนรวม จากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพโดยผู้อื่นในสังคม โดยมีโทษทางอาญาเป็นเครื่องมือในการควบคุม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเช่นเดียวกัน คือ

1. การคุ้มครองโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ตกเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ผู้ต้องหา จำเลย ผู้เสียหาย พยาน เป็นต้น กฎหมายวิธีพิจารณา จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เช่น เสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกจับกุม ย่อมถูกจำกัดโดยบทบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในการจับกุมตัวผู้ต้องหาและควบคุมตัวไว้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็จะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่เข้ามาในกระบวนการยุติธรรม ไม่ให้ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพมากเกินไปจนความจำเป็นภายใต้ระบบยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เพื่อความยุติธรรมในการดำเนินคดี พิเคราะห์ความผิด ดังเช่นสิทธิของผู้ต้องหาจะได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วยในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน

2. การคุ้มครองโดยอ้อม ดังที่กล่าวมาแล้วว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหัวใจหลักในการดำเนินงานของระบบยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายต่าง ๆ ไว้ ดังนั้น ประสิทธิภาพในการลดหรือป้องกันอาชญากรรม และรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป จึงเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจรัฐหรือ เจ้าพนักงานของรัฐที่จะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด มาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ให้อำนาจที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางอย่างของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ ก็เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม เพื่อความเรียบร้อยในการดำเนินคดีพิเคราะห์ความผิด ให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินการพิสูจน์ความผิดไปโดยเสร็จสิ้น ซึ่งหากไม่ให้อำนาจดังกล่าวไว้ รัฐก็ไม่อาจจะดำเนินกระบวนการยุติธรรมไปได้โดยเสร็จสิ้น ดังเช่น หากไม่ให้อำนาจในการจำกัดเสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ด้วยการควบคุมตัวไว้ ผู้ถูกกล่าวหา ก็อาจจะหลบหนีไป ทำให้กระบวนการพิจารณาความผิดไม่สามารถจะดำเนินการไปได้เสร็จสิ้น และหากผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง บุคคลดังกล่าวก็จะไม่ได้รับโทษตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้รัฐไม่สามารถจะรักษาความสงบเรียบร้อย หรือให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้บัญญัติและประกาศใช้โดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2478 ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ถูกแก้ไขด้วยกันหลายครั้ง ครั้งล่าสุด แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 18) พ.ศ.2535 ปัจจุบันประมวลกฎหมายดังกล่าวมีด้วยกันทั้งหมด 267 มาตรา แบ่งเป็น 7 ภาค ได้แก่

- ภาค 1 ข้อความเบื้องต้น
- ภาค 2 สอบสวน
- ภาค 3 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น
- ภาค 4 อุทธรณ์และฎีกา
- ภาค 5 พยานหลักฐาน
- ภาค 6 การบังคับตามคำพิพากษา และค่าธรรมเนียม
- ภาค 7 อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และการลดโทษ

จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ บัญญัติถึงขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไว้ ตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบกระบวนการลงโทษผู้กระทำผิด และการพ้นโทษออกไป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ก็จะเป็นบทบัญญัติในภาค 1 และ 2 ซึ่งจะขอกล่าวถึงแยกเป็นประเด็นต่อไป

1.กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน

1.1 สิทธิในชีวิตและร่างกาย

สิทธิในชีวิตและร่างกายนอกจากจะเกี่ยวข้องโดยการได้รับการคุ้มครองโดยตรงจากกฎหมายอาญาดังที่กล่าวมาแล้ว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ยังเกี่ยวข้องกับสิทธิในชีวิตและร่างกายของประชาชนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ซึ่งตกเข้ามาอยู่ในระบบยุติธรรมทางอาญา เช่น ผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษ บุคคลเหล่านี้นอกจากจะได้รับความคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา ดังเช่น

การห้ามทำร้ายร่างกาย เจกเช่นบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีสิทธิบางส่วนที่ได้รับการคุ้มครองในขณะที่เข้ามาอยู่ในระบบยุติธรรมทางอาญา เช่น ในมาตรา 7 ทวิ “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องที่ถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิดังต่อไปนี้ . . . (3) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งได้รับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง”

สิทธิในชีวิตของผู้ที่ตกเข้ามาอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ยังได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติไว้ในภาค 2 สอบสวน ลักษณะ 2 หมวด 2 การชันสูตรพลิกศพ (มาตรา 148-156) ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ก็คือ ผู้ใดก็ตามที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานของรัฐ และมีบุคคลดังกล่าวเสียชีวิตลงไป จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่ในกรณีดังนี้*

1. ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน
2. ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

การชันสูตรพลิกศพนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพเสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการทำคำร้องต่อศาลให้ไต่สวน และทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ การชันสูตรพลิกศพนี้จะช่วยคุ้มครองสิทธิในชีวิตของผู้ที่ตกอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน เพราะหากผู้ที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานตายลงจะต้องมีการสอบสวนชันสูตรพลิกศพ เพื่อให้ข้อเท็จจริงปรากฏออกมาว่าตายด้วยเหตุใด หากเป็นการตายโดยการกระทำที่ไม่ชอบของเจ้าพนักงานแล้ว ก็จะต้องมีการดำเนินคดีต่อเจ้าพนักงานดังกล่าวต่อไป

* ตามนัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 เมื่อมีคนตาย กรณีที่จะต้องทำการชันสูตรพลิกศพก็คือ

1. ตายโดยผิดธรรมชาติ ได้แก่ ฆ่าตัวตาย, ถูกผู้อื่นทำให้ตาย, ถูกสัตว์ทำร้ายตาย, ตายโดยอุบัติเหตุ, ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ
2. ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจไว้ อันอาจจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิในร่างกายของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรมได้ เช่น ในมาตรา 132 (1) ซึ่งให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะตรวจตัวผู้ต้องหา เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐาน ในมาตรา 85 ให้อำนาจเจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับไว้ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา การค้นตัวจะต้องทำโดยสุภาพ ซึ่งการดำเนินการทั้งสองกรณีดังกล่าวจะเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย หากเจ้าพนักงานทำเกินขอบเขต ก็ต้องถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิในร่างกายของผู้ต้องหาได้ เช่น การทำร้ายร่างกายผู้ต้องหา หรือใช้กำลังโดยไม่จำเป็น การดำเนินการดังกล่าวของเจ้าพนักงานก็จะเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

1.2 สิทธิในเสรีภาพ

ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะเกี่ยวข้องกับเสรีภาพในร่างกายของประชาชนมากที่สุดก็ว่าได้ ทั้งนี้ก็เพราะการดำเนินการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณากลับกรองความผิด จำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหาในชั้นสอบสวนซึ่งเรียกว่า ผู้ต้องหา หรือในชั้นศาลซึ่งเรียกว่า จำเลย หรือกระทั่งท้ายสุดการจำกัดเสรีภาพของผู้ถูกตัดสินแล้วที่มีความผิด โดยการลงโทษจำกัดเสรีภาพในเรือนจำ

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ ในการจำกัดเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ตั้งแต่การจับกุม การควบคุมตัวโดยการขัง โดยมีขอบเขตการใช้ อำนาจดังกล่าวไว้ไม่ให้ให้อำนาจโดยเด็ดขาดและผลการ ซึ่งการจำกัดเสรีภาพของผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ก็เพื่อเป็นหลักประกันในการที่จะนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณา กลับกรองความผิดให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ เพื่อมิให้ผู้ต้องหาหลบหนีไประหว่างที่การพิจารณาหรือการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น ซึ่งจะทำให้กระบวนการยุติธรรมเสียไป ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 86 “ห้ามมิให้ใช้วิธีควบคุมผู้ถูกจับเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เขาหนีเท่านั้น”

การจับกุมตัวผู้ถูกกล่าวหาซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นจำกัดเสรีภาพในร่างกายของประชาชนในลำดับแรกนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์หรือขอบเขตในการจับ

และวิธีดำเนินการที่เกี่ยวข้องไว้หลายมาตรา แต่พอจะสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องได้ ก็คือ พนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับไม่ได้ เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้¹⁰

- 1) เมื่อบุคคลนั้นกระทำความผิดซึ่งหน้า
- 2) เมื่อพบบุคคลนั้นกำลังพยายามกระทำความผิด หรือพบโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้น จะกระทำความผิดโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด
- 3) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดมาแล้วและจะหลบหนี
- 4) เมื่อมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด และแจ้งด้วยว่าได้ร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว

ส่วนผู้ที่มีอำนาจออกหมายจับผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลได้ก็คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่¹¹ และเหตุที่จะออกหมายจับได้ก็คือ¹²

- 1) เมื่อผู้ต้องหาซึ่งถูกสงสัยโดยมีเหตุอันควรหรือจำเลยเป็นผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
- 2) เมื่อความผิดที่ผู้ต้องหาถูกสงสัยโดยมีเหตุอันควรหรือที่จำเลยถูกฟ้องนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป
- 3) เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกควบคุมหรือขังอยู่ ไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรก็ดี ได้หนีไปก็ดี มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานโดยตรงหรือทางอ้อมก็ดี
- 4) เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกปล่อยชั่วคราวมิสามารถทำสัญญาประกันให้จำนวนเงินสูงกว่าเดิมหรือหาหลักประกันมาเพิ่มหรือให้ดีกว่าเดิม กรณีปรากฏต่อมาว่าหลักประกันไม่พอ

หลังจากเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับกุมผู้ต้องหามาแล้ว ก็มีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างการสอบสวน ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจการควบคุมตัวไว้ตามมาตรา 87 ระยะเวลาในการควบคุมตัวจะลดหลั่นกันไปตามอัตราโทษของความผิดที่ถูกกล่าวหา หากเป็นคดีความผิดลหุโทษคือ ความผิดที่มีโทษเล็กน้อย จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เจ้าพนักงานจะควบคุมไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามค่าให้การ

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58 (1)

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66

และที่จะรู้ตัวว่าเป็นใคร และที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น หากมิใช่ความผิดลหุโทษก็จะสามารถควบคุมตัวได้ไม่เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมง หรือหากมีความจำเป็นก็ยึดเวลาได้ แต่ไม่เกิน 7 วัน ซึ่งหากพ้นเวลาดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปขออำนาจศาลเพื่อฝากขังผู้ต้องหาไว้ในอำนาจของศาล ซึ่งระยะเวลาที่ศาลจะอนุญาตได้ก็จะลดหลั่นกันไปตามอัตราโทษเช่นเดียวกัน

เนื่องจากการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการสอบสวนหรือระหว่างชั้นพิจารณาคดีของศาลนั้น กระทำเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน อันจะทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเสียไป ดังนั้น หากมีหลักประกันใดที่จะทำให้เชื่อได้ว่าผู้ต้องหาดังกล่าวจะไม่หลบหนี หรือจะมาพบเจ้าพนักงานเมื่อต้องการ การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็จะเป็นไปโดยความจำเป็น ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีมาตรการที่จะช่วยให้การคุ้มครอง เสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งของผู้ต้องหาหรือจำเลยมีมากขึ้น นั่นก็คือการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราว ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 106-119 และมาตรา 136 ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าว เช่น ญาติพี่น้อง อาจยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกเจ้าพนักงานควบคุมไว้ ซึ่งเจ้าพนักงานก็ต้องพิจารณาวินิจฉัยคำร้อง โดยพิจารณาจาก¹³

- 1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- 2) พยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใด
- 3) พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- 4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- 5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- 6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใด หรือไม่
- 7) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงาน

สอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้

^{*} โปรดดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 .

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 .

การปล่อยชั่วคราวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาที่อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน อาจกระทำได้ 3 วิธี ก็คือ¹⁴

1. ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน จะใช้ในคดีที่มีความผิดเล็กน้อย โดยให้ผู้ต้องหาสาบานตนว่าจะมาพบพนักงานสอบสวนตามกำหนดนัด หากผู้ต้องหาไม่มาก็จะเป็นเหตุให้พนักงานสอบสวนออกหมายจับได้

2. ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกัน คือ มีการทำสัญญาประกันไว้กับพนักงานสอบสวน หากนายประกันหรือตัวผู้ต้องหาเอง กรณีผู้ต้องหาขอประกันตัวเอง ไม่สามารถนำตัวผู้ต้องหา มาพบพนักงานสอบสวนตามกำหนด จะต้องชดใช้ค่าประกันตามจำนวนที่ทำสัญญาไว้

3. ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน คือ มีการทำสัญญาตามข้อ 2 และจะต้องมีหลักประกัน เช่น เงินสด โฉนดที่ดิน พันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น มาวางเป็นประกันไว้ด้วย

การบัญญัติถึงเรื่องของการปล่อยชั่วคราวไว้ จะช่วยให้เสรีภาพในร่างกายของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการคุ้มครองมากขึ้น ส่วนจะมากน้อยแค่ไหนก็จะขึ้นอยู่กับระเบียบและการนำมาปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการปล่อยชั่วคราวด้วย เช่น ความสะดวกรวดเร็วในการพิจารณา

1.3 สิทธิในทรัพย์สิน

สิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวของประชาชน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการสอบสวนก็คือ เรื่องของการตรวจค้นเคหสถานและการยึดของกลาง พยานหลักฐานต่าง ๆ นั่นเอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐในการที่จะตรวจค้นเคหสถาน โดยหลักก็เช่นเดียวกับการจับ คือ การค้นในที่รโหฐานจะต้องมีหมายค้น เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้ไม่ต้องมีหมายค้น¹⁵

- 1) เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยมาจากข้างในที่รโหฐาน
- 2) เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่รโหฐาน
- 3) เมื่อบุคคลที่ได้กระทำผิดซึ่งหน้าขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นควรสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่รโหฐานนั้น

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 136 .

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 91 .

4) เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าสิ่งของที่ได้มาโดยการกระทำผิด ได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน

5) เมื่อที่รโหฐานนั้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าบ้าน และการจับนั้นมีหมายจับหรือเป็นกรณีที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย

ผู้ที่จะออกหมายค้นได้ก็คือ ศาลหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่¹⁶ และเหตุที่จะออกหมายค้นได้ ก็คือ¹⁷

- 1) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา
- 2) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมายหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือตั้งใจจะใช้ในการกระทำความผิด
- 3) เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย
- 4) เพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับ
- 5) เพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาล ในกรณีที่จะพบหรือจะยึดโดยวิธีอื่นไม่ได้แล้ว

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิ่งของหรือที่เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของประชาชนนั้น เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะยึดสิ่งของต่อไปนี้คือ

1. สิ่งของที่จะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ดังเช่น เสื้อที่ผู้ต้องหาในคดีฆ่าคนตายใส่ขณะทำความผิด และมีเลือดของผู้ตายติดอยู่ เป็นต้น
2. สิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด เช่น ยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น
3. สิ่งของที่ได้มาโดยผิดกฎหมาย เช่น ทรัพย์สินที่ขโมยมา เป็นต้น
4. สิ่งของที่ใช้ในการกระทำผิด เช่น อาวุธปืนที่ใช้ยิงคนตาย เป็นต้น

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58 (3) .

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69 .

จากการที่กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ ในการที่จะตรวจค้นที่รโหฐานหรือ
 เเคสถาน อันเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของประชาชน และอำนาจที่จะยึดสิ่งของต่าง ๆ ข้างต้นนั้น จึง
 ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องกับสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างหลัก
 เลี่ยงไม่ได้ และการดำเนินการเกี่ยวกับการค้นและยึดสิ่งของตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ นั้น ค่อน
 ข้างที่จะล่อแหลมต่อการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน เพราะหากเจ้าพนักงานของรัฐ
 ปฏิบัติหน้าที่โดยเกินขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ก็ย่อมจะเป็นการละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สิน
 ส่วนตัวของประชาชน

สรุปสิทธิของประชาชนที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง

จากแนวความคิดในทางทฤษฎีหรือปรัชญาการเมือง จนกระทั่งมีการนำมาใช้ในทาง
 ปฏิบัติ โดยการนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายทั้งในระดับกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายหรือ
 สนธิสัญญาระหว่างประเทศ สิทธิของประชาชนทั้งสุจริตชนโดยทั่วไปและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ
 ยุติธรรม จะต้องได้รับการคุ้มครองทั้งจากกฎหมายที่ใช้อยู่ในรัฐนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญใน
 การคุ้มครอง และจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจาก
 แนวความคิดในทางทฤษฎีและการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ พอสรุปได้ดังนี้

1. สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา

เนื่องจากผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะตกเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมหลายชั้น
 ตอน ซึ่งหากอยู่ในขั้นตอนก่อนที่บุคคลดังกล่าวจะถูกยื่นฟ้องต่อศาลก็จะเรียกว่า ผู้ต้องหา และ
 หากผู้นั้นถูกฟ้องต่อศาลแล้วก็จะมีฐานะเป็นจำเลย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จึงขอกล่าวถึงสิทธิของ
 ผู้ต้องหาหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยยังไม่ถูกฟ้องต่อศาลเท่านั้น

ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็เช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไป ที่มีสิทธิ
 ขั้นพื้นฐานซึ่งจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง ก็คือ สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในเสรีภาพ และสิทธิใน
 ทรัพย์สิน แต่ในขณะที่เดียวกันในการที่บุคคลใดก็ได้แล้วแต่ได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือมี
 ฐานะเป็นผู้ต้องหาแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องถูกริดรอนสิทธิและเสรีภาพบางอย่างไป ทั้งนี้ก็เพื่อ
 ประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อพิจารณาและกลั่นกรองความผิด เพื่อให้ระบบยุติธรรมทาง
 อาญาสามารถดำเนินการต่อไปได้ เช่น การจำกัดเสรีภาพในร่างกาย โดยการที่ผู้ต้องหาจะต้องถูก

ควบคุมตัวไว้ระหว่างการสอบสวน และผู้ต้องหาที่จะมีสิทธิบางอย่างซึ่งเกิดขึ้นมาพร้อมกับการที่ตกเป็นผู้ต้องหา ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี การต่อสู้คดีหรือพิสูจน์ความถูกต้องของผู้ต้องหาเอง ดังเช่นสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นส่วนตัว เป็นต้น สิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ได้วิเคราะห์ไว้เป็นสมการดังนี้

สมการ แผนภูมิที่ 3.1 สมการแสดงสิทธิของผู้ต้องหา

ผู้ต้องหา (บุคคลทั่วไป + ข้อสงสัยอันควร)	=	สิทธิบุคคลธรรมดา - อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐ ในการหาพยานหลักฐานในการกระทำความผิด + สิทธิของผู้ต้องหา
---	---	--

ที่มา : เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์ และคณะ, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
ในประเทศไทย หน้า 62 .

หมายความว่าบุคคลหรือประชาชนโดยทั่วไป จะต้องตกเป็นผู้ต้องหาเมื่อมีเหตุสงสัยอันน่าเชื่อว่าผู้ใดกระทำความผิด โดยอาจมีผู้เสียหายมาแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนว่าผู้ใดกระทำความผิด และมีพยานหลักฐานอันน่าเชื่อว่ากระทำความผิด และเมื่อผู้ใดตกเป็นผู้ต้องหาแล้วสิทธิของบุคคลนั้นจะถูกจำกัดลงโดยอำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐ เช่น อำนาจที่จะควบคุมตัวไว้ อำนาจที่จะตรวจค้นหรือยึดทรัพย์สินของที่จะใช้เป็นพยานหลักฐาน ขณะเดียวกันผู้ต้องหาที่จะมีสิทธิของผู้ต้องหาเพิ่มเติมมา

สิทธิของผู้ต้องหาซึ่งได้รับเพิ่มเติมมานอกจากบุคคลธรรมดา เช่น¹⁸

1) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหา และการเตือนผู้ต้องหาว่าถ้อยคำของผู้ต้องหาอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยันตัวเขาเองได้ สิทธิดังกล่าวบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ผู้ต้องหาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อหาที่ตนเองถูกกล่าวหา ว่าเป็นการกล่าวหาว่าผู้ใดกระทำความผิดในข้อหาใด อย่างไร รายละเอียดข้อเท็จจริงแห่งคดีพอสมควร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้

¹⁸ เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์ และคณะ, สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย , หน้า 69-97 .

ต้องหาทราบว่าคุณจะแก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดีอย่างไรในกรณีที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด หรือคุณ จะรับสารภาพหากข้อกล่าวหาเป็นจริง ส่วนการเตือนผู้ต้องหานั้นก็เพื่อให้พยานหลักฐานหรือคำให้การที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดนั้นได้มาด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม คำให้การต่าง ๆ เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ มิได้เกิดจากการบังคับขู่เข็ญ ล่อลวง หรือหลอกล่อให้ผู้ต้องหาให้การโดยเป็น ปฏิบัติหรือปรักปรำตนเอง ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีและการต่อสู้คดี ของผู้ต้องหา

2) สิทธิที่จะไม่ถูกล่อลวง ขู่เข็ญ หรือให้สัญญาให้ตอบคำถามหรือให้การที่มีคำตอบ เป็นปฏิบัติต่อตนเอง กฎหมายมีเจตนาที่จะให้ผู้ต้องหาให้การด้วยความสมัครใจและบริสุทธิ์ และ เป็นการปรามเจ้าพนักงานมิให้ใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ต้องหาเสียเปรียบในชั้นสอบสวน ซึ่งมาตรการนี้ กฎหมายไทยให้ความคุ้มครองสิทธินี้อย่างจริงจัง โดยมีมาตรการที่สมบูรณ์แบบ คือศาลไม่ยอมรับ ฟังคำพยานที่เกิดจากการล่อลวง ขู่เข็ญนั้นมาปรักปรำจำเลยอย่างเด็ดขาด¹⁹

3) สิทธิที่จะไม่ถูกจำกัดเสรีภาพโดยไม่มีเหตุผลและโดยไม่จำเป็นตามกรณี เสรีภาพใน ร่างกายของบุคคลโดยทั่วไปย่อมสามารถจะมีและใช้ได้อย่างเต็มที่ แต่หากบุคคลนั้นตกเป็นผู้ต้อง หาที่จะต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว เสรีภาพดังกล่าวก็ย่อมจะต้องถูกจำกัดลงไปด้วยเหตุ ผลและความจำเป็นดังที่กล่าวมาแล้ว แต่การที่บุคคลใดจะต้องเป็นผู้ต้องหาและถูกจับกุมตัวมานั้น จะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น มีพยานหลักฐานพอสมควรที่จะน่าเชื่อว่าเขาได้ กระทำผิด การถูกจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องหาจะต้องมีเหตุผลเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และหากไม่จำเป็นที่จะต้องจำกัดเสรีภาพของบุคคลใดไว้ก็จำเป็นจะต้องปล่อยตัวไป เช่น ผู้ต้องหา ในคดีความผิด ลหุโทษ หรือกรณีที่เป็นความผิดไม่ร้ายแรงและผู้ต้องหาเป็นหลักประกันหรือนาย ประกันที่น่าเชื่อถือมาประกันตัวออกไป ก็ย่อมที่จะได้รับการพิจารณาให้ปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็บัญญัติถึงเรื่องของการปล่อยชั่วคราวไว้

4) สิทธิจะพบและปรึกษาทนายความเป็นส่วนตัว เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาใน ชั้นสอบสวน การเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาพบทนาย เป็นการให้โอกาสที่ผู้ต้องหาจะได้ปรึกษาทนาย ความของตนว่าสิ่งใดควรให้การต่อพนักงานสอบสวน หรือสิ่งใดไม่ควรให้การ เพื่อเป็นการป้องกัน มิให้ผู้ต้องหาให้การเป็นผลร้ายแก่ตนเองเช่นเดียวกับสิทธิอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สิทธิดังกล่าว นี้ได้รับการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ การพบและ

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 107/2474, 500/2474, 725/2481, 1034/2482 ใน เรื่องเดียวกัน , หน้า 75-77 .

ปรึกษาทนายความโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการสอบสวนของไทยยังมีปัญหาอยู่หลายประการ เช่น ผู้ที่ไม่มีทุนทรัพย์ในการหาทนายของตนเอง ทนายความอาจทำให้เกิดอุปสรรคในการสอบสวน ประโยชน์ของการพบทนายความในชั้นสอบสวน จรรยาบรรณของทนายความ เป็นต้น ซึ่งทำให้การคุ้มครองสิทธินี้ยังมีอุปสรรคปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติอยู่²⁰

สิทธิดังที่กล่าวมานั้น เป็นสิทธิของผู้ต้องหาที่จำเป็นจะต้องได้รับการคุ้มครอง และในประเทศตะวันตกก็ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวค่อนข้างสูง แต่การนำมาพิจารณาใช้ในสังคมไทยก็จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี คุณภาพของประชากร สถานภาพอาชญากรรม ประสิทธิภาพของระบบยุติธรรมทางอาญา ต้องไม่ลืมว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ก็เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ให้มีโอกาสต่อสู้คดีหรือแก้ข้อกล่าวหา หรือเพื่อมิให้ถูกจำกัดหรือริดรอนสิทธิและเสรีภาพโดยไม่จำเป็น หรือช่วยคุ้มครองให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม ไม่ให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือโดยทารุณโหดร้าย และให้ได้รับโทษตามความเหมาะสมและควรแก่การกระทำความผิด การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาไม่ได้กระทำเพื่อให้ผู้กระทำความผิดจริงได้มีโอกาสต่อสู้คดีหรือแก้ตัวจนพ้นผิด หรือให้ผู้กระทำความผิดจริงใช้มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเป็นโอกาสที่จะใช้ช่องว่างของมาตรการนี้ หลุดพ้นจากกระบวนการยุติธรรม และพ้นจากการลงโทษตามกฎหมาย ดังนั้น มาตรการหรือสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ความคุ้มครองจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งด้านของผู้ต้องหาหรือทนายความฝ่ายผู้ต้องหา และด้านของเจ้าพนักงานของรัฐที่จะต้องทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และผู้ที่จะต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการ และแสวงหาพยานหลักฐาน จะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และสิทธิเสรีภาพของสุจริตชน ซึ่งอาจได้รับการกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพส่วนตัวจากผู้กระทำความผิดด้วย มิใช่จะพิจารณามุ่งให้ความคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาเพียงฝ่ายเดียว

²⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 92 .

2. สิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไป

สิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายหรือประชาชนโดยทั่วไป ถือเป็นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดมุ่งหมายของมนุษย์ที่ได้เข้ามาอยู่ภายในสังคมการเมืองและยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ ทั้งนี้เพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ดีกว่าในสภาวะ ธรรมชาติ นั้นเอง สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนโดยทั่วไปทุกคน ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายอาญาที่รัฐได้บัญญัติขึ้นใช้ในสังคมและการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว โดยมีกระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกที่สำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไปและผู้ได้รับความเสียหายจากการ กระทำความผิดทางอาญา เป็นหน้าที่ของกฎหมายอาญา และการบังคับใช้กฎหมายโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น ประสิทธิภาพในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและความทันสมัยของกฎหมายอาญาที่มีใช้ในสังคมนั้นๆ และประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายของระบบยุติธรรมทางอาญาในการที่จะป้องกันปราบปรามอาชญากรรม หรือลดอาชญากรรม

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้กล่าวถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ว่า

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในที่นี้ไม่ควรมีความหมายอย่างแคบดังที่กระบวนการยุติธรรมมักตีกรอบขีดวงไว้ ดังเช่นที่ผ่านมา โดยหมายถึงเฉพาะผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยเพียงเท่านั้น แต่ความหมายในปัจจุบันจำเป็นต้องขยายขอบเขตให้กว้างออกไป โดยครอบคลุมถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย และของประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย²¹

²¹ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ,ความยุติธรรมที่เหยื่ออาชญากรรมพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรม ใน แผนกศึกษาอบรม กองบัญชาการตำรวจนครบาล , เอกสารประกอบการสัมมนาการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา (กรุงเทพฯ: บริษัทโอเอ็นจี การพิมพ์ จำกัด ,2538) หน้า 25.

กระบวนการยุติธรรมในอีกหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ได้เน้นหนักไปที่สิทธิของผู้กระทำผิด จนกระทั่งละเลยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ทั้งนี้เพราะภายใต้ปรัชญาเดิมของกระบวนการยุติธรรม อาชญากรรมไม่ใช่เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองคน แต่เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้กระทำผิดกับสังคม²²

เมื่อพิจารณาจากคำกล่าวข้างต้นและกลับไปพิจารณาถึงแนวความคิดในการที่มนุษย์รวมตัวกันเข้ามาเป็นสังคมการเมือง จะเห็นได้ว่าจากแนวความคิดของนักทฤษฎีการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักทฤษฎีสัญญาประชาคมนั้น การปกป้องหรือคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในสภาวะธรรมชาตินั้น ก็คือ การที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะปกป้องชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของตนจากการถูกละเมิดโดยบุคคลอื่น ในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่มีรัฐมาช่วยปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนนั้น นอกจากมนุษย์จะมีสิทธิในการปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเอง มีสิทธิที่จะลงโทษผู้กระทำผิดด้วยตนเองตามความเหมาะสมภายใต้กฎแห่งธรรมชาติแล้ว มนุษย์ก็ย่อมจะมีสิทธิที่จะเอาทรัพย์สินที่ถูกละเมิดนั้นคืนด้วยตนเอง และบังคับเอาค่าเสียหายจากการถูกละเมิดหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยตนเองอีกด้วย ดังนั้น เมื่อมนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองแล้ว รัฐก็จำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าวของประชาชนด้วย

แนวความคิดในเรื่องของระบบยุติธรรมทางอาญาสมัยใหม่นั้น นักอาชญาวิทยาและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพิ่งจะตระหนักว่าเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญา เป็นส่วนประกอบในระบบยุติธรรมทางอาญาที่ถูกลืมเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทางอาญา ยังไม่ได้รับการบริการหรือได้รับความสนใจจากรัฐที่เพียงพอ²³ แนวความคิดเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากเดิมที่กล่าวถึงเพียงการให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามปกติ อันได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกาย สิทธิในเสรีภาพ และสิทธิในทรัพย์สินของตน เท่านั้น มาสู่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้เข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรม คือทั้งสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ดังที่กล่าวมาแล้ว และสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายจาก

²² เรื่องเดียวกัน , หน้า 36.

²³ Purachai Piumsombun, *Crim Victim in Thailand* in Watanavanich, Prathan, *Victimology and Victim's Rights* (Bangkok: Thammasat University) 1992, pp. 16.

การกระทำความผิด อันเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ครอบคลุมมากขึ้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายในสังคมการเมืองนั่นเอง

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ยังได้กล่าวถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของเหยื่ออาชญากรรม ที่หลายประเทศในระบบประชาธิปไตย ดังเช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และเยอรมัน เป็นต้น ได้เริ่มให้ความสนใจ เช่นสิทธิดังต่อไปนี้²⁴

1. สิทธิในการแสดงอารมณ์ของเหยื่ออาชญากรรม เช่น ความกลัว ความโกรธ ความอับอาย ความไม่พอใจ และความเครียด เป็นต้น
2. สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลทั้งทางร่างกาย และจิตใจเพื่อกลับสู่สภาพปกติของเหยื่ออาชญากรรม
3. สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยจากการข่มขู่ การใส่ร้าย และความหวาดกลัวภัยอันตรายที่อาจติดตามมาจากการกระทำของผู้กระทำผิดหรือผู้เกี่ยวข้อง
4. สิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายจากรัฐ (compensation)
5. สิทธิได้รับค่าทดแทนจากผู้กระทำผิด (restitution)
6. สิทธิได้รับทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายคืนโดยเร็ว
7. สิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็ว
8. สิทธิได้รับการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนหญิง ในความผิดเกี่ยวกับเพศ
9. สิทธิได้รับข้อมูลจากผู้กระทำผิดถึงสาเหตุของการประกอบอาชญากรรม
10. สิทธิการปกปิดความลับที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงหรือทำให้อับอายต่อสาธารณชน

มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคมการเมือง มอบอำนาจ สิทธิให้แก่รัฐเพื่อตัดสินและลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม ป้องกันการแก้แค้นและลงโทษผู้กระทำผิดโดยเด็ดขาดและพลการ และที่สำคัญที่สุดก็เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ที่ดีกว่าในสภาวะธรรมชาติ ดังนั้น บุคคลที่สำคัญที่สุดในระบบยุติธรรมทางอาญา จึงไม่ใช่ตำรวจ ไม่ใช่พนักงานอัยการ หรือศาล แต่เป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการ

²⁴ ibid ,p.34.

กระทำผิดทางอาญา²⁵ การปรับปรุงระบบยุติธรรมทางอาญา ควรที่จะมุ่งให้ความสนใจต่อบุคคล
ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดหรือเหยื่ออาชญากรรมด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาดุลยภาพกับ
การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา ที่หลายฝ่ายมุ่งให้ความคุ้มครองอยู่
ในขณะนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁵ ibid.p.20-21.

ตารางที่ 3.1 สรุปการนำแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพมาใช้ในทางปฏิบัติ

แนวความคิดสิทธิและเสรีภาพ	ปัญหาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทย	กฎหมายอาญาของไทย	กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย
สิทธิในชีวิตและร่างกาย	ข้อ 3 สิทธิในการดำรงชีวิต และความ มั่นคงแห่งร่างกาย ข้อ 5 การห้ามทรมาน หรือกระทำโดย โหดร้ายไร้มนุษยธรรม	ม.33 ต้อยค่าที่ได้จากการทรมาน ขู่เข็ญ หรือใช้ กำลังบังคับ ใช้เป็นพยานหลักฐานไม่ได้	ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับ ชีวิตและร่างกาย	ม.7 สิทธิที่ต้องหาจะได้รับการ รักษาพยาบาล, ได้รับการเยี่ยม พบทนาย ม.132 (1) การตรวจตัวผู้ต้องหา หมวด 2 การชั้นสุดรพพิศศพ
สิทธิในเสรีภาพ	ข้อ 1 มนุษย์เกิดมามีอิสระเท่าเทียมกัน ข้อ 3 สิทธิในเสรีภาพ ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับ กักขังหรือ เนรเทศโดยพลการมิได้ ข้อ 18 เสรีภาพแห่งความคิด ศาสนา ข้อ 20 เสรีภาพในการชุมนุม สมาคม	ม.24 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้ บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ม.30 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในร่างกาย , การ จับกุม คุมขัง จะต้อง มีหลักฐานตาม สมควรและต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบด้วย ม.29 วรรคสาม การคุ้มครองเรื่องการประกัน ตัวผู้ถูกกล่าวหา	ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับ เสรีภาพและชื่อเสียง	บทบัญญัติเรื่องหมายจับ ,การจับกุม,การ ควบคุม กักขัง ผู้ถูกกล่าวหา และการแจ้ง ข้อกล่าวหาให้ทราบ บทบัญญัติเรื่องการปล่อยชั่วคราว
สิทธิในทรัพย์สิน	ข้อ 12 การแทรกสอดโดยพลการในกิจการส่วนตัว ครอบครัว เศรษฐกิจ จะ กระทำมิได้ ข้อ 17 สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และการยึดเอาทรัพย์สินของบุคคล ใดโดยพลการจะกระทำมิได้	ม.37 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับ การคุ้มครองขอบเขตแห่งสิทธิ ม.36 การคุ้มครองในการอยู่อาศัยและครอบ ครองขอบเขตแห่งสิทธิ ม.38 การเวนคืนสิ่งหาริมทรัพย์	ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับ ทรัพย์สิน	บทบัญญัติเรื่องการตรวจค้น,หมายค้น อำนาจการตรวจค้น และยึดสิ่งที่จะใช้เป็น พยานหลักฐานในคดี
อื่นๆ	ม.7 ความเสมอภาคตามกฎหมาย ม.11 สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหา เป็นผู้บริสุทธิ์ ม.29 ข้อจำกัดในการใช้สิทธิและเสรีภาพ	ม.31 การพิจารณาคดีโดยเร็ว ม.29 การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น ผู้บริสุทธิ์ ม.32 การให้ความช่วยเหลือทนายจากรัฐ	บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิด ต่างๆ	ม.130 ให้เริ่มการสอบสวนโดยมีข้อกล่าวหา